

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ВИЩІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Дається характеристика існуючого стану професійно-прикладної фізичної підготовки та наводяться пропозиції щодо її удосконалення в навчальних закладах різного рівня акредитації.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка, навчально виховні заклади.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний фахівець будь-якої сфери професійної діяльності – це особа, рівень якої відповідає стандартам надійності та конкурентоспроможності на світовому ринку праці. У зв'язку з цим, одним із пріоритетних напрямів зростання освітнього простору України слід вважати необхідність створення умов для підвищення якості професійної підготовки насамперед у вдосконаленні функціонування системи ланок багатоступеневої неперервної освіти. Важливе місце у формуванні особистості фахівця та його професійних здібностей посідають фізична культура і спорт, а саме професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП), яка повинна сприяти оволодінню і досягненню оптимального рівня дієздатності та готовності до високопродуктивної трудової діяльності.

Особливої актуальності дана проблема набуває у зв'язку з необхідністю забезпечення збалансованої політики у сфері спорту, про що постійно наголошується на конференціях і нарадах міністрів спорту європейських країн та підкреслюється все зростаюча роль соціальної й освітньої функції спорту. Одним з важливих аспектів такої збалансованості називають створення умов для можливості використання фізичних вправ на робочому місці та задоволення потреби в руховій активності (ст. 6 "Удосконалення системи залучення до спорту" європейської спортивної хартії).

Не зважаючи на те, що проблема професійно-прикладного фізичного виховання (підготовки) не нова, вона залишається надзвичайно актуальною і продовжує привертати увагу науковців і практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу зазначити, що стан організації процесу професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) в навчальних закладах України різних типів і рівнів акредитації (спеціалізовані класи загальноосвітніх шкіл, ліцеї, професійно-технічні школи і училища, вищі навчальні заклади I – IV р.а.) ще не відповідає світовим і європейським стандартам та потребує подальшого осмислення з метою підвищення якості її реалізації насамперед з позицій системного підходу [1, 2, 4, 6, 7, 8, 9].

Узагальнюючи дані літературних джерел, слід звернути увагу на те, що намітилась тенденція до більш глибокого осмислення сутності призначення професійно-прикладної фізичної підготовки. Її вважають не тільки дієвим засобом розвитку професійно актуальних здібностей в структурі фахової освіти, але все частіше наголошують про набуття професійно-прикладною фізичною культурою статусу загально-людської культури як компоненту духовного світу людини при інтеграції до професійної діяльності [1, 2, 4].

Звертають на себе увагу дослідження, в яких наводяться дані про зниження стану фізичної підготовленості та збільшення кількості осіб, віднесених до спеціальних медичних груп, в результаті чого 55 – 60% молодих фахівців після закінчення вищого навчального закладу не мають достатнього рівня розвитку загальних і професійно-прикладних фізичних здібностей, про недостатнє розуміння цінностей фізичної культури як важливого ресурсу збереження здоров'я, що призводить до зниження продуктивності їх праці [5, 7, 8].

Значна кількість публікацій, в яких дається аналіз результатів рівня фізичної підготовленості студентів різних спеціальностей політехнічних, аграрних, гуманітарних та іншого профілів університетів, свідчить про недостатню ефективність традиційної методики ППФП та наводяться причини такого стану, типовими серед яких називають: відсутність цільової та етапної спрямованості у доборі найбільш ефективних засобів та методів їх реалізації; недостатність розробленості програмно-нормативної бази відповідно специфіки майбутньої професії; недостатність або повна відсутність науково-обґрунтованих рекомендацій щодо самостійної професійно-прикладної фізичної підготовки студентів та деякі інші [2, 3, 9].

Таким чином, посилаючись на дані аналізу останніх досліджень і публікацій та зважаючи на значний досвід і наукові здобутки попередніх років (К.Е. Алаберт, 1990; В.В. Беленович, 1967; М.Я. Віленський, 1994; В.Г. Григоренко, 1990; Б.І. Загорський, 1981; В.І. Ільнич, 1978; В.А. Кабачков, С.А. Полієвський, 1991; В.П. Краснов, 2000; Т.Ю. Круцевич, 2003; Л.П. Матвєєв, А.Д. Новиков, 1976; Р.Т. Расвський, С.М. Канішевський, 1972 – 2004; В.О. Романенко, 1994; Kanawati G., 1985 та ін.) слід звернути увагу як на

підсилення соціально-педагогічної значущості професійно-прикладної фізичної культури, так і на необхідність забезпечення навчально-виховного процесу новітніми технологіями і розробкам з ППФП на кожному з етапів в системі неперервної професійної освіти в Україні.

Формулювання мети та завдань роботи

Мета роботи полягає в аналізі існуючих підходів до організації ППФП та визначенні можливих шляхів її оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виконання дослідження пов'язано з основними положеннями "Державної програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні", цільової комплексної програми фізичне виховання – здоров'я нації.

Експериментальний етап дослідження проводиться на базі Маріупольського державного університету та у співробітництві з кафедрою фізичного виховання та спорту Приазовського державного технічного університету, міського технічного ліцею, міського ліцею (м. Маріуполь Донецької області). На констатуючому етапі дослідження до експерименту було залучено 75 учнів (50 – міського ліцею, 25 – технічного ліцею) та 155 студентів денної і заочної форми навчання механіко-машинобудівного факультету технічного університету (із них за спеціальностями 40 – технологія машинобудування; 40 – металорізальні верстати та системи; 25 – підйомно-транспортні, дорожні, будівельні, меліоративні машини і обладнання; 50 – металургійне обладнання).

Методика дослідження ґрунтується на вивченні й аналізі спеціальної науково-методичної літератури і документальних матеріалів; на проведенні педагогічних і професіографічних спостережень; на опитуваннях і бесідах з експертами, анкетуванні учнів ліцеїв і студентів різних спеціальностей технічного університету; на осмисленні й узагальненні передового педагогічного досвіду і практики виробничої діяльності.

Зважаючи на значні науково-теоретичні досягнення, осмислюючи передовий педагогічний досвід, здобутки практичного матеріалу про наявність потенціалу фізичної культури у вихованні гармонійно розвинутої особистості, підготовленої до продуктивної виробничої діяльності, дають дійсно ґрунтовну підставу вважати професійно-прикладну фізичну культуру специфічною, відносно самостійною і важливою складовою системи неперервної професійної освіти.

У зв'язку з цим, на наш погляд, виникає потреба в уточненні існуючого понятійного апарату з ППФП на основі порівняння базових термінів та визначення найбільш інформативних з них в методологічному аспекті. Як показали дані опитування і бесіди з вчителями фізичної культури профільних класів ЗОШ і ліцеїв, викладачам кафедри фізичного виховання технічного університету 93,2% з них вважають існуючі в літературних джерелах визначення самого поняття "професійно-прикладна фізична підготовка", як правило, дещо фразеологічне перенасиченим, що ускладнює його використання в методичних цілях та засвоєння студентами або учнями спеціалізованих навчальних закладів. Так, на наш погляд, більш лаконічним могло б бути визначення ППФП – як спеціально організованого процесу з вибірково спрямованим використанням засобів фізичної культури і спорту для підготовки людини до конкретної професійної діяльності.

Проведені педагогічні спостереження, аналіз змісту занять з фізичного виховання підтвердили результати анкетного опитування: 90,8% вчителів ліцеїв та 85,4% викладачів кафедр фізичного виховання проводять заняття за традиційною технологією, що базується на реалізації принципу загальної фізичної підготовки без чітко визначеної професійно-прикладної спрямованості. Такий стан організації процесу фізичного виховання 91,5% опитуваних пояснюють незадовільним матеріально-технічним забезпеченням (відсутністю належних умов, спеціалізованих тренажерів і обладнання, технічних засобів навчання); 93,3% - недостатністю або відсутністю науково обґрунтованих розробок і методичних рекомендацій по забезпеченню ППФП новітніми технологіями відповідно до конкретного профілю спеціальності; 98,1% - недостатністю розуміння значущості ППФП по забезпеченню якісної професійної підготовки з боку адміністрації навчального закладу.

Поряд з цим, всі викладачі кафедр фізичного виховання ліцеїв і технічного університету наголошують на високій соціально-педагогічній значущості фізичної культури і спорту у вихованні гармонійно розвинутої особистості та засобів ППФП зокрема щодо розвитку професійно актуальних здібностей майбутнього фахівця. Але, тільки 51,9% з них володіють достатньою інформацією про сучасні новітні технології та 33,3% активно використовують її для забезпечення повноцінної та якісної професійної освіти.

Аналізуючи стан роботи по реалізації ППФП в програмі з фізичного виховання загальноосвітніх і вищих навчальних закладів міста було встановлено, що серед опитаних тільки 24,9% учнів ліцеїв та 48,2% студентів університету дали позитивні відповіді щодо свідомого уявлення про значення засобів ППФП в оволодінні майбутнім фахом. Така ситуація, на наш погляд, пояснюється як вже названими обставинами, так і тим, що понад 80% учнів ще не визначились остаточно з вибором майбутнього фаху, а 39,9% із опитаних студентів I-го курсу обрали профіль спеціальності за порадою батьків або за менш високим конкурсним балом на вступних випробуваннях, практично не маючи свідомого уявлення про специфіку майбутньої професійної діяльності. В даному аспекті вбачається доцільним використовувати ППФП в спеціалізованих класах ЗОШ, ліцеях в більшій мірі як інтерактивний захід професійної орієнтації щодо вибору найбільш адекватного профілю майбутньої спеціальності.

Підвищення якості роботи з професійної орієнтації залишається однією з нагальних проблем сучасної системи неперервної освіти, активізувати розв'язання якої можливо також за допомогою продуманого і конструктивного використання засобів ППФП. Так, відомо, що не існує людей, які б за своїми психофізичними особливостями відповідали будь-якій професії, так само як і не вірно було б вважати, що людина призначена тільки для визначеної конкретної галузі діяльності.

В даному аспекті заслуговує на увагу позитивний досвід країн, де професійна орієнтація проводиться системно і на державному рівні. Так, у всіх навчальних округах Франції діють інспекції шкільної і професійної орієнтації, які надають консультативну допомогу випускникам в обранні найбільш адекватного фаху. Разом з дипломом про рівень освіти випускнику видають документ, в якому наводяться професії, що найбільше відповідають йому за станом здоров'я, рівнем розвитку здібностей, в тому числі і фізичних, а також ті, що не рекомендовані даній особі. В навчальних закладах США проводиться систематична профорієнтаційна робота з використанням цілого комплексу тестових обстежень, до якого обов'язково включено визначення рівня фізичного розвитку і рухової підготовленості. В Японії рівень потенційних здібностей визначають ще в період виховання дитини у дошкільних навчальних закладах.

На нашу думку, в Україні настав час, коли слід більш уважно і конструктивно вивчити, глибоко осмислити й активніше впроваджувати в практику передовий світовий досвід та новітні технології, в тому числі і сучасних досягнень в організації ППФП, з метою інтенсифікації навчально-виховного процесу з фізичного виховання школярів і студентів для забезпечення функціонування системи багаторівневої неперервної професійної освіти.

На основі викладеного слід передбачити, що якісна організація ППФП буде забезпечувати підвищення рівня загальної професійної підготовки якщо:

- визначати професійно-прикладну фізичну підготовку в контексті цінностей загальної культури українського суспільства та культури конкретної особистості;

- система професійно-прикладної фізичної підготовки виконуватиме функцію інтеграції гностичних і предметно-практичних, мотиваційних і соціологічних компонентів професійно зорієнтованого педагогічно-виробничого процесу;

- психолого-педагогічні моделі ППФП конкретного профілю спеціальностей використовувати як нормативні засади в реалізації управлінської діяльності при розвитку провідних моторно-педагогічних здібностей і функцій та удосконаленні професійно актуальних рухових навичок і вмінь;

- запровадити більш об'єктивний комплексний засіб визначення продуктивності навчання в аспекті професійно-прикладної орієнтації до обираемого фаху учнів спеціалізованих класів, ліцеїв, професійних шкіл і училищ, а в перспективі студентів вищих навчальних закладів відповідного профілю;

- більш активно використовувати інноваційні педагогічні і виробничі технології ППФП (багатофункціональні тренажери, технічні засоби управління рухами в суглобах і т.ін.), які трансформують зовнішні фактори навчання в цілісну сукупність психофізіологічних, педагогічних, медико-біологічних умов гармонійного розвитку особистості кожного учня, а потім і студента в освітньо-виховній структурі системи неперервної професійної освіти.

Висновки

1. Значущість засобів ППФП слід визначати в контексті цінностей загальної культури суспільства та культури конкретної особистості майбутнього висококваліфікованого фахівця.

2. Існуючий стан організації ППФП ще не відповідає сучасним вимогам і стандартам якості професійної освіти і реалізується, як правило, на типологізованому рівні за традиційними підходами, які недостатньо враховують специфіку цільової спрямованості виробничої діяльності.

3. Методологічними засадами подолання суперечностей, що мають місце в системі неперервної професійної освіти, повинні стати інноваційні технології ППФП, які забезпечували б реалізацію передового педагогічного і виробничого досвіду на кожному рівні підготовки (спеціалізовані класи загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, професійно-технічні школи і училища – вищі навчальні заклади – практика виробництва).

Перспективами подальших досліджень в даному напрямку вважаємо доцільним визначення взаємозв'язку типів тілобудови з динамікою розвитку мотивації студентів до ППФП, що дозволить рекомендувати більш адекватний вид рухової діяльності.

Використані джерела

1. Волков В.Л. Основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентської молоді. – К.: Знання України, 2004. – 82 с.

2. Григоренко В.Г., Пристинський В.М. Системний підхід в організації професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів // Науковий вісник ПУДПУ (м. Одеса) ім. К.Д. Ушинського: Зб. наук. пр. Вип. 8 – 9. – Одеса: ПУДПУ, 2002. – С. 126 – 132.
3. Линець М.М., Андрієнко Г.М. Витривалість, здоров'я, працездатність. – Львів: ЛДІФК, 1993. – 132 с.
4. Матвеев Л.П., Полянский В.П. Прикладность физической культуры: понятийные основы и их конкретизация в современных условиях // Теория и практика физической культуры. – 1996. – № 7. – С. 42 – 47.
5. Найн А.Я. Оценка влияния общеразвивающих упражнений на активизацию познавательной деятельности студентов // Теория и практика физической культуры. – 1994. – № 4. – С. 15 – 19.
6. Носков В.И. Профилактика гипокинезии студенческого труда: Монография. – Донецк: ЯНТРА, 2002. – 176 с.
7. Працездатність студентів: оцінка, корекція, управління / Магльований А.В., Сафронова Г.Б., Галайтатий Г.Д., Белова Л.А. – Львів: Вид. "ЛП", 1997. – 128 с.
8. Раєвський Р., Канішевський С. До проблеми кадрового забезпечення фізичного виховання студентської молоді // Актуальні проблеми розвитку руху "Спорт для всіх" у контексті європейської інтеграції України: Матеріали міжн. наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2004. – С. 335 – 337.
9. Ячнюк Ю. Фізична підготовка як один із шляхів формування професійної надійності фахівця // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 8: у 4-х т. – Львів: НВФ "Українські технології", 2004. – Т. 4. – С. 401 – 405.

Osipctov A.V.

**THE ANALYSIS OF MODERN CONDITION AND PROSPECTIVE
OF OPTIMIZATION OF PROFESSIONAL APPLIED
OF PHYSICAL TRAINING IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS
OF DIFFERENT TYPES AND LEVELS OF ACCREDITATION**

The characteristic of an existing condition of professional – applied physical preparation is given and recommendations on its perfection in educational institutions of a various level of accreditation are offered.

Key words: *professional – applied physical preparation, teaching and educational establishments.*

Стаття надійшла до редакції 14.09.2013 р.

